

Známý esej Arthura Koestlera z roku 1942 *Jogín a komisař* neztratil platnost podnes. Ukazuje éterického jogína, sedícího kdesi na venkovském smetišti zapadlého koutu Indie, kde provádí sebezpyt a sebestroměnu uprostřed rozbitých hrnců, prašivých psů a popelících se hubených dětí, a brutálního komisaře, který chce s bičem hnát ty, do jejichž čela se sám najmenoval, do domnělého ráje, jenž po jeho porozumění světu může přijít jen zvnějšku a násilím. Jistě je dnes situace méně dramatická nežli tehdy, ale otázka po prvořadosti proměny zvnějšku a proměny zvnitřku není méně naléhavá než ve čtyřicátých letech.

Člověk má nepochybně od svého samého počátku oproti jiným tvorům tendenci svůj vnější svět měnit – namísto toho, aby se smířil s tím, že v noci je chladno a kořist je z povahy věci syrová, začal jednoho dne používat oheň. Zdá se také, že jiné bytosti nesní o tom, co je za hranicí jejich přirozených možností. Nemáme sice jak se medvěda zeptat, zda někdy zatoužil vzlétnout k obloze, když uviděl kroužit orly, ale odpověď bychom čekali spíše zápornou. Co je mu do orlů, spíš závidí nějakému šťastnějšímu spolumedvědovi jeho brloh. Člověk touží po věcech, které mu leží na míle daleko, a opět se před ním otevírají dvě cesty: ta jogínská, která sebedisciplínou, sebetréninkem a sebestroměnou vede k tomu, že se řekneme v myšlenkách přeneseme za těmi, které máme rádi a kteří jsou daleko – či v drsnějším případě, že naše lpění na nich rozvolníme a bližní z vedlejší chalupy nám bude stejně milý, protože člověk člověku z principu bratrem. A potom ta komisařská, která zavede pravidelnou leteckou linku či mobilní telefony, popřípadě nechá zavřít ty, kteří by se stavbě letiště či vysílacích stožárů příliš stavěli v cestu.

Novověk vsadil primárně na „komisařskou“ koncepci, která mění lidský svět zvnějšku, a pokud se někdo kýženému štěstí, řekněme očkování, vzpouzí, je k němu dosmýkán. Prvobytná brutalita někdejších dob dnes už většinou zmizela – doby, když byl jeden z mých dědečků „kolektivizován“ s pistolí v ruce a raději se z krásného nového světa sám, byť nevědomě, vyvlékl rychlým karcinomem žaludku, se zdají patřit minulosti. Nové doby ze součinnosti cukroví a biče požívají spíše cukrátka, a pokud bič, pak z drtivé většiny finanční. Oficiálně se na vnitřní sebeproměnu rezignovalo vůbec. Mezi lidem je samozřejmě po něčem podobném značný hlad a rozmanitá ezoterická literatura jde na odbyt jako nikdy předtím. Jaké jsou však výsledky podobného počínání? Obecně se má za mnohem jednodušší začít polykat antidepresiva, abychom naši novou variantu krásného nového světa vůbec zvládli, nežli abychom se sebou samými něco dělali. To, co se obecně chápe jako „práce na sobě“, je drtivou většinou jenom zvyšování vlastní výkonnosti. Nenajmeme si ještě sexuálního kouče, který by náš „projekt Vaňous“ dovedl k absolutní dokonalosti?

Potíž je ta, že některé problematické formy dětinskosti naší civilizaci pohánějí: třeba závist. Babička Boženy Němcové netrpěla tím, že paní kněžna bydlí na zámku, zatímco ona v chaloupce – tak tomu vždycky bylo, podobně jako vlaštovky odjakživa létaly a venkovské stařeny ne. My si závist kultivujeme a začínáme si kultivovat i nenávist – nepřítápíme pod ohněm sopečným v naději na „přilepšení“ příliš? Pohání ji i omrzlost: dnes si koupím a odhodím jednu hračku, zítra novou, když to nebylo nic moc na Bermudách, snad na Bahamách to bude napřesrok „to pravé“. Plastická chirurgie má jistě po úrazech či u těžkých vrozených deformit své nutné místo, ale v případě pocitu ne zcela elegantního nosu bych se přimlouval spíše za sebeproměnu než nosoproměnu. Skutečně strhujícím, oslovujícím a také příjemným dojmem na své bližní totiž působí ne ten, kdo utekl z modelingových či byznysových příruček, ale ten, kdo sebe samého pokud možno dobře zná a žije se sebou samým v míru. Netvrdím, že to umím, ale vím aspoň o povaze problému. A z výše nanesené dvojice postav bych dnes více strkal do popředí jogína nežli komisaře s bičikem, jakkoli plyšovým.

2014